

VB 22438

ÉRTEKEZÉSEK

A KOLOZSVÁRI M. KIR. FERENCZ JÓZSEF TUDOMÁNYEGYETEM
CLASSICA PHILOLOGIAI SZEMINÁRIUMÁBÓL

2. SZÁM.

HORATIUS

ÉS BACCHYLIDES.

ÍRTA:

MÓDI MIHÁLY.

KOLOZSVÁR,

NYOMATOTT AJTAI K. ALBERT KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1913.

3/2
1931. 28.

M. Kir. Horthy Miklós Tudományegyetem Ókortudományi Intézete Könyvtára	
Lelt. napl.: <i>Vla</i>	Lsz.: <i>1931.</i>
csoport:	sorszám:

XB 145729

B 22438

Szakleltár

elt. 131.

ÉRTEKEZÉSEK

A KOLOZSVÁRI M. KIR. FERENCZ JÓZSEF TUDOMÁNYEGYETEM
CLASSICA PHILOLOGIAI SZEMINÁRIUMÁBÓL

2. SZÁM.

HORATIUS ÉS BACCHYLIDES.

ÍRTA:

MÓDI MIHÁLY.

KOLOZSVÁR,

NYOMATOTT AJTAI K. ALBERT KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1913.

JATE Egyetemi Könyvtár

J910003282

Nagyméltóságú

Gróf Majláth Gusztáv Károly

erdélyi püspök úrnak ajánlja

legmélyebb tisztelete jeléül

a Szerző.

4. 1. 1971 1. 1. 1971	
Lot. : 10	4.733

0

ELŐSZÓ.

Hogyha a Horatius költői működését helyesen akarjuk megítélni, szükséges ismernünk viszonyát a görög költészethez, első sorban pedig a görög lyrikusokhoz. Hisz Horatius nemcsak ajánlotta a római költőknek, hogy:

vos exemplaria Graeca,
nocturna versate manu, versate diurna,

hanem ő maga jó példával járt elől s igen sokszor nemcsak olvassatta, hanem utánozta is a görög példaképeket.

Irodalmunkban *dr. Némethy Géza* kimutatta az Alcaeushoz ¹ és Anacreonhoz ² való viszonyát, én e dolgozatban a keosi Bacchylidesszel fogom összehasonlítani.

Legkedvesebb kötelességemnek teszek eleget, midőn *dr. Csengeri János* egyetemi tanár úrnak szíves útbaigazításaiért és támogatásáért mély hálával eltelve e helyen is őszinte köszönetet mondok.

Kolozsvár, 1913. május hó.

¹ Horatius és Alcaeus (Egyet. Phil. Közl. 1884.)

² Horatius és Anacreon (Egyet. Phil. Közl. 1886.)

Nincs a görög irodalom történetében több oly istenfélő és titáni költő, mint Aeschylus és Pindarus, nincs oly féktelen szenvedélyű, mint Alcaeus és Sappho, nincs oly sértő szavú, mint Archilochus és Hipponax, nincs oly élvhajászó, mint Anacreon, de nincs több oly szerény igényekkel fellépő költő sem, mint Bacchylides. Életében kellő elismerésben talán azért nem részesült, mert az egész világirodalom legnagyobb lyrikusának: Pindarusnak korában élt, a ki őt megközelíthetetlen nagy tehetségével túlragyogta és túlszárnyalta. De már a lyrikusok kánonjába felvették. Másfél évtizeddel pedig ezelőtt az egyiptomi sir öle több mint 2000 évi pihenés után ismét fülünkbe esengette a keosi csalogány elbájoló dalát s megszüntette azt a balhitet, mely őt kellőképen nem méltányolta. Bacchylides új életre kelt ama 20 csaknem teljes költeményben, melyek szép tehetségét a maga kiváló voltában, a maga való nagyságában ragyogtatják.

Kétségtelen, hogy Horatius ódáiban és epodosaiban leginkább az Alcaeus, Sappho, Archilochus és Anacreon hatása érezhető, kétségtelen, hogy Horatiust a latin költői nyelv kifejlesztésében Pindarus választékos stílusa elsősorban segítette; Bacchylidest nem tűzte ki követendő példányképül, de nem is becsülte oly kevésre, hogy hatásától teljesen elzárkózott volna. Horatius az egész görög lyrát beható tanulmánya tárgyává tette, a minek az volt a következménye, hogy ha a fenségesig akart emelkedni: Pindarushoz fordult, ha a szenvedélyek húrjait pengette meg: Alcaeust és Sapphót követte, ha a lányokkal akart negédeskedni: Anacreon hangján szólt s ellenségeit az Archilochus modorában igyekezett elnémitani. De midőn lelkének igaz érzelmei, ha azok a józan életbölcseességgel telt jeles hangok esendülniek meg a római költő lantján, akkor Bacchylideshez áll a legközelebb.

Eddig mindazok, a kik Horatiusnak a görög lyrához való viszonyát tárgyalták, sokat hangoztatták Alcaeushoz való közelségét és nem vették észre azt, hogy Horatius és Alcaeus között — a költeményeikben megnyilvánuló sok feltűnő hasonlóság daczára — áthidalhatatlan nagy űr tátongott. Mindkét költő lelkében volt egy pont, a melyben semmiképen sem találkozhattak. Gondoljuk meg, hogy Alcaeus lesbosi nemes, vérbeli arisztokrata volt, a ki a legfőbb boldogságot a pénzben, a hatalomban, a nemesek uralmában találta. A vénusiai Horatius, a libertinus atyától származott költő, milyen más, ettől mily elütő felfogású volt. Ő éppen nem kívánt sem hatalmat, sem vagyont, csak olyan szerény jószágocskát, mely megmentse a nyomasztó szegénység nyomorúságaitól. Halljuk csak, mit óhajt, midőn Apollóhoz fohászkodik a palatinusi templom felszentelésekor (Carm. I. 31. 15—20):

me pascunt olivae,
me cichorea levesque malvae.
frui paratis et valido mihi,
Latoë, dones ac precor integra
cum mente nec turpem senectam
degere nec cithara carentem.¹

Másoknak engedi a nagy gazdagságot, neki kicsiny mező és egy kis költői tehetség a vágya (Carm. II. 16. 33—40):

te greges centum Siculaeque circum.
mugiunt vaccae, tibi tollit hinnitum
apta quadrigis equa, ti bis Afro
murice tinctae
vestiunt lanae: mihi parva rura et
spiritum Graiae tenuem Camenae
Parca non mendax dedit et malignum
spernere volgas.

A szerencse kegyetlen játékát nem szereti s határozottan kifeje-

¹ Q. Horatii Flacci carmina recensuit Fr. Vollmer (Lipscse, Teubner, 1910).

lenti, hogy a becsületességgel párosult szegénységet mindennél többre becsüli (Carm. III. 29. 49—56):

Fortuna saevo laeta negotio et
ludum insolentem ludere pertinax
transmutat incertos honores,
nunc mihi nunc alii benigna.
laudo manentem; si celeres quatit
pennas, resigno quae dedit et mea
virtute me involvo probamque
pauperiem sine dote quaero.

Alcaeus azonban már sok tekintetben azokat a hurokat pengeti, a melyek aztán Theognisnál csendülnek meg nagyobb erővel és nagyobb határozottsággal. Mindkettőjük szerint a nemesek a jók, a gazdagok az emberek, a nép fiai csak szegény teremtések. Így Alcaeus az 50. fr-ban kimondja, hogy egyedül a pénz az, a mi emberré tehet valakit s ha valaki egyszer szegény, az nem lehet sem derék, sem tisztelt:

χρήματ' ἄνθρωπος, πένυχρος δ' οὐδαίς
πέλειτ' ἔσλος οὐδὲ τίμιος.¹

Máshol meg még erősebben kifejezi a szegényekkel szemben érzett elvét (92. fr):

Ἀργάλεον πένια κάκον ἄσχετον, ὃ μέγα δάμναις
λαῶν ἀμαχανία τὸν ἀδελεφέα.

Mily ellenkező életfelfogást, mily óriási különbséget találunk e tekintetben Horatiusnál! Az ő szerény lelke éppen a pénzt, éppen a gazdagságot nem kívánta, éppen ezekben látta a népek tönkretevőit, a lélek megfertőzőit.

Bacchylides már sokkal magasabbra emelkedett e tekintetben, mint Alcaeus, ő már nem a nemességben és vagyonban keresi az igazi nagyságot, hanem épp úgy, mint később Horatius is, a lélek jóságában, az erkölcsök tisztaságában, az erény-

¹ Poetae lyrici Graeci ed. Bergk—Schroeder (Lipscse, Teubner, 1900). Tom. III.

ben. Mily nemes józanság, mily magasztos felfogás nyilvánul meg e sorokban (I. 159—163):

φάμι' καὶ φάσω μέγιστον
 κῦδος ἔχειν ἀρετάν, πλοῦ-
 τος δὲ καὶ δειλοῖσιν ἀνθρώπων ὁμιλεῖ.
 ἐθέλει δ' αὔξειν φρένας ἀν-
 ὄρους . . . . .¹

Íme többre becsüli a testi-lelki kiválóságot minden vagyonnál, mert ezt a hitvány emberek is elérhetik, amazok azonban csak az arra érdemeseknek jutnak osztályrészül az igazságos istenek részéről.

Bacchylides távol áll Alcaeustól, a minek magyarázatát első sorban a két költő egyéniségében, másodsor pedig az általuk művelt két különböző műfaj tulajdonságaiban kell keresnünk. Alcaeust tisztán az egyéni szenvedély készíteti dalra, Bacchylides, mint általában a kardalköltők, nemcsak saját szívének érzelmeit és hevét zengi, hanem megszólaltatja az ész szavát és sokszor méltóságos, nemes nyugalommal általános érvényű eszméket egyesít a dalban. Az aeol Alcaeus költészetének legjellemzőbb alapvonása a pathos, a Bacchylideséé pedig az ethos. Ezen az alapon érthetjük meg csupán, hogy Horatiusnak sok oly mondása, melyek az élet helyes élvezetére vonatkoznak, már a lantos költők dalaiban nem egy esetben felfalathatók. Találunk sok hasonlóságot Pindarus győzelmi dalai és Horatius ódái között, de kétségtelenül nagyobb a hasonlóság Horatius és Bacchylides között.

Hogy Bacchylides emelkedett felfogású költő volt, azon nines mit csodálkoznunk; az a költő, a ki úgyszólván egész életét azzal töltötte, hogy a versenyekben győztesek nevét dicsfénnyel övezze és dalaiban megörökítse, másképen nem is gondolkozhatott. E költőnek felül kellett emelkednie minden emberi irigységen, minden pártkülönbségen és az igazi erényt, az ember kiválóságát a maga nagyságában kellett csodálnia.

¹ Bacchylidis carmina cum fragmentis edidit Fr. Blass. Editionem quartam curavit G. Suess (Lipsee, Teubner, 1912).

Ez az az előbb említett pont, a hol Horatiust nem tudjuk más görög költővel oly közeli összefüggésbe, oly szoros kapcsolatba hozni, mint éppen a keosi Bacchylidesszel. Mindketten udvari költők voltak, mindketten a költői tehetségben, szerény életviszonyokban, a nyugodt, minden nagyobb rázkódástól ment életben találták legfőbb boldogságukat.

Mielőtt még megkísértenők kimutatni a két költő költeményeiben megnyilvánuló hasonlóságokat és rokonságokat, meg kell említenünk ama munkákat, melyek e kérdéssel foglalkoztak. Horatiusnak az egész görög lyrához való viszonyát először tárgyalta Arnold: *Über die Griechischen Studien des Horaz*, Programm der Lateinischen Hauptschule, Halle 1854—55. és 1855—56. Ennek a dolgozatnak azonban a mi szempontunkból már semmi fontossága nincs, mert Arnoldnak az összehasonlításnál még nem volt kezében az a szépszámú Bacchylides-töredék, a melylyel Kenyon felfedezése gazdagított. Egy másik már sokkal számbavehetőbb dolgozat a *Lätino Maccarié: Bacchilide e Orazio*, Urbino 1899 és a *Karl Brandt: De Horatii studiis Bacchylideis*, mely Berlinben 1900-ban a *Festschrift Johannes Vahlenben*¹ jelent meg. Azonban ezeket az értekezéseket sem mondhatjuk olyanoknak, mint a melyek a kérdést helyesen és kielégítően tárgyalták volna. Legfőbb hibájuk az, hogy rendszertelenek, elhagynak lényeges dolgokat, máskor meg túlzásokra ragadtatják magukat. Eppen ezért nem érhettem velük mindenkor egyet s egyes állításaiknak helytelen vagy túlzó voltára a tárgyalás folyamán rá kellett mutatnom.

Meg kell még jegyeznem, hogy midőn a Bacchylidesszel való hasonlóságokat, esetleg a tőle való átvételeket akarjuk tárgyalni, ezt nem tehetjük úgy, hogy Bacchylidest elszigetelten nézzük a többi görög költőtől, mert így lehetetlen az utánzásoknak pontos megállapítása, hanem, hogy helyes eredményhez juthassunk, mindig és minden esetben tekintetbe kell vennünk a régebbi görög lyrikusokat is, ismernünk kell Bacchylidesnek helyét a görög irodalom történetében, végre pedig Horatiusnak a többi görög lyrikushoz való viszonyát. Hiszen sokszor talá-

¹ 297—315. ll.

lunk Horatius és Bacchylides között olyan hasonlóságokat, melyeknél nem lehet szó közvetlen, csupán csak közvetett átvételről.

A kérdés megfejtésekor tekintetbe kell vennünk a két költő termékeinek tüzetes egybevetésén kívül a régi írók feljegyzéseit és Horatiusnak saját nyilatkozatait is. Itt ugyan nem vagyunk abban a szerencsés helyzetben, mint Alcaeusnál, Pindarusnál vagy Anacreonnál, a kikről Horatius többször megemlékezik költeményeiben és jellemzi az azokhoz való viszonyát. Bacchylides nevét pedig egyetlen-egyszer sem említi. Ezt azzal magyarázhatjuk, hogy Bacchylides nem volt a Horatius kitűzött példányképe; azután meg midőn a kardalköltészet kiemelkedő hérosait akarta említeni, ott volt Simonides és Pindarus, a kik kétségtelenül nagyobb tehetségek voltak Bacchylidesnél és a kik oly nagy költők; hogy a mellőzés ilyen költők mellett Bacchylidesre nem hozhat szégyent.

A Carm. II. 1. 38-ban említi Horatius a Ceae . . . neniaet. Ez a kifejezés azonban csakis a keosi Simonides gyászdalaira vonatkoztatható. Az ő *ἑρηνος*-ait Quintilianus is nagy tisztelettel említi.¹ Bacchylidesről pedig viszont tudjuk, hogy híresek voltak epinikionjai, dithyrambusai, hymnusai, paeanjai, prosodiái, hyporchemái, erotikái, de gyászdalairól sehol említést nem találunk.

De lássuk csak a Ceae . . . Camenae jelentését a Carm. IV. 9. 7-ben. Mit érthetett ezen Horatius? Talán csak Simonidest, vagy csak Bacchylidest? Ha a kérdést így mérlegeljük, a nagyobb súly természetesen a Simonides javára esik. De most azt kérdehetjük, hogy ha azon esetekben, midőn Horatius a „Lesboun barbiton“-t, meg az „Aeolium carmen“-t említi, e kifejezések alatt nem egyedül Alcaeust, de nem is egyedül Sapphót értjük, hanem mindkettőjüket, akkor a Ceae Camenae miért ne jelölhetné nemcsak a Simonides, hanem a Bacchylides költészetét is, kivált akkor, a midőn különben is a Camenát többes számban használja?

¹ Inst. Orat. X. 1. 64.

Porphyrío,

a Horatius legjobb és megbízható scholiastája is csupán egyetlen-egyszer emlékezik meg Bacchylidesnek Horatiusra tett határsáról, a midőn t. i. a Carin. I. 15-höz, melyben a költő Proteusszal megjósoltatja Priamos birodalmának rombadöntését és Helena visszavívását, a következő megjegyzést fűzi: *Hac ode Bacchylidem imitatur, nam ut ille Cassandram facit vaticinari futura belli Troiani, ita hic Proteum.*¹ E meglehetősen szűkszavú megemlékezésnél semmivel nem mond többet egy másik scholiasta, a ki a Statius Thebaisának VII. 330. sorához a következőket jegyzi meg: *Ithone, in qua Ithonus regnavit, ... Hinc Bacchylides Minervam Ithoniam dixit. Hic Bacchylides Graecus poeta est, quem imitatus est Horatius in illa oda, in qua Proteus Troiae futurum narrat excidium.* Tehát a scholiasták egybehangzó tudósítása szerint ebben a költeményben Horatius Bacchylidest utánozta. Azt azonban, hogy Cassandrának Proteusszal való felcserélésén kívül még mennyiben volt a két költemény között hasonlóság, azt ma már egész bizonyossággal megállapítani nem tudjuk. Nem pedig azért, mert Bacchylidesnek Cassandra ez. dythyrambusából alig egy pár sornyi töredékünk van s még arról sem állapítható meg bizonyosan, hogy vajjon tényleg a Cassandra ez. dithyrambushoz tartozott-e?

Hogy ha Horatius említett költeményét szorosabb vizsgálat tárgyává tesszük, azt látjuk, hogy ez olyan költemény, a melyben egyáltalában semmi nincs, a mi a rómaiakra vonatkozással lenne. Már pedig ismerjük e tekintetben Horatiusnak ama szokását, hogy a legidegenebb tárgyakat is igyekezett felcizfrázni római vonatkozásokkal. Midőn látjuk, hogy itt azt nem tette, önkéntelenül is arra kell gondolnunk, hogy a bacchylidesi költeménynek talán szorosabb utánzásával van dolgunk. Viszont ezzel nem azt akarjuk mondani, hogy éppen fordítása lenne; hisz ezt a Horatius függetlenségre való törekvése már

¹ Pomponius Porphyrio. *Commentum in Horatium Flaccum*, recensuit A. Holder (Innsbruck, Wagner, 1894).

eleve kizárja, de valószínűnek tartjuk, hogy a jósoltatás átvételén kívül is volt hasonlóság. Horatius felsorolja a jelesebb Trója-vívó görög hőseket, ezt meg kellett tennie már Bacchylidesnek is.

Hogy e költeményben a Bacchylides dithyrambusának átdolgozását bírjuk, bizonyítja a különben szűkszavú scholiasták rövid pár szaván kívül az is, hogy a Horatius költeménye 9 versszakra oszlik, a mi megfelel egy három periodusból álló és egyenként egy-egy strofát, antistrofát és epodost magában foglaló dithyrambusnak.

Végül pedig van Bacchylidesnek egy töredéke (29. fr), a mely így szól:

Μελαγκλευθὲς εἰζωλὸν ἀνδρὸς Ἰθακησίου

és a mely némileg összevethető a horatiusi költemény e sorai-
val (21—2 vss.):

non Laertiaden, exitium tuae
gentis, ... respicis?

Lehetséges, hogy az a töredék a Bacchylides elveszett dithyrambusának egy sora s akkor egygyel több bizonyíték a két költemény hasonlóságára.

Mint hogy Sophoklies tragédiáiban, a mint azt már Kenyon észrevette,¹ sokszor észre lehet venni a Bacchylides hatását, Brandt igen érdekes, de phantastikus feltevésre ragadtatta magát. Sophoklesnek volt egy Alexandros cz. tragédiája, mely azonban elveszett s csupán egy pár fragmentumot ismerünk belőle. Brandt úgy hiszi, hogy Sophokles emez elveszett tragédiájában, épp úgy mint Horatius is imént tárgyalt dalában ugyanazon forrást: Bacchylides Cassandra dithyrambusát használta fel. Sőt talál is egy sort a 81 fr-t:

Βοτῆρα κῆκῶν ἀνδρᾶς ἀσιτίτας· τί γάρ; ²

¹ The poems of Bacch. p. 148. skk.

² Sophoclis tragoediae superstites et perditurum fragmenta ex recensione et cum commentariis G. Dindorfii (Oxford).

a melyet igyekszik vonatkozásba hozni e sorokkal:

Pastor cum traheret per freta navibus
Idaeis Helenam perfidus hospitam . . .

Sajnos, azonban a hasonlóságot csak ő látta. Feltévése felett napirendre térhetünk.

Bordalok.

A Bacchylides bordalaiból egészen jelentéktelen, alig egy pár sorra terjedő töredéket ismerünk, de ebben is találunk hasonlóságot a Horatius bordalaival. Midőn Horatiusnál borozásra való felhívást találunk, csaknem minden esetben Alcaeustól van az átvéve; midőn azonban a bor hatását rajzolja, akkor találunk költeményeiben bacchylidesi reminiscentiákat. A Bacchylides 20. frg. nak 1—2 sora:

γλυκεῖ' ἀνέγχα
σευομενᾶν κυλίκων θάλλησι θυμὸν,

és Horatiusnál a carm. III. 21. 13—4:

tu lene tormentum ingenio admoves
plerumque duro, . . .

mily feltűnően összehangzanak! Mindkettőjük szerint mintegy béklyót tesz a lélekre a bor élvezete; a mit Horatiusnál a lene tormentum, ugyanazt fejezi ki Bacchylidesnél a γλυκεῖ' ἀνέγχα. Bacchylides e kifejezésére emlékeztet még Horatiusnál az Epist. II. 3. 434—5 vss.:

urgere culillis
et torquere mero,

és az Epist. I. 18. 38: vino tortus.

Horatius a maró gondoktól való megszabadítást a bornak tulajdonítja (Carm. I. 18. 3—4):

. . . . . neque
mordaces aliter diffugiunt sollicitudines.

Az Epist. I. 5. 16—20 soraiban következőképen jellemzi a részeg embert:

quid non ebrietas dissignat? operta recludit,
spes iubet esse ratas, ad proelia trudit inertem,
sollicitis animis onus eximit, addocet artis
facundi calices quem non fecere disertum,
contracta quem in paupertate solutum?

Ha tovább vizsgáljuk Bacchylidesnek említett bordaltöredékét, az 5—8 sorokban ugyanezt a gondolatot találjuk kifejezve:

ἀνδράσι δ' ὑποτάτω πέμπει μερίμνας·
αὐτίκα μὲν πολίων κράδεμνα λύει,
πᾶσι δ' ἀνθρώποις μοναρχήσιν δοκεῖ...

De Horatius nemcsak az említett helyen, hanem a Carm. III. 21. 17—20 soraiban is visszatükrözi a Bacchylides gondolatát, midőn azt mondja a borról, hogy erőt és reményt ad az aggódó lelkeknek és semmitől nem rettegő bátorságot:

tu spem reducis mentibus anxiis
virisque et addis cornua pauperi
post te neque iratos trementi
regum apices neque militum arma.

A Bacchylides pár soros bordaltöredékében is megtaláljuk a Horatiusszal való hasonlóságot s vajjon elhihetjük-e, hogy csupán ez a pár sora lenne Horatiusnak, melyben ha nem is utánozta, de mindenesetre szem előtt tartotta Bacchylidest?

A költészet.

Bacchylides úgy énekel, mint a Μουσῶν . . . προφάτης (VIII. 3), vagy Οὐρανίας . . . θεράπων (V. 13—4); Horatius is Musarum sacerdosnak nevezi magát, midőn a fenkölt szellemű, nagyszabású római ódák zengéséhez kezd. Bacchylides önmagát, mint költőt a zümmögő méhhez hasonlítja a IX. 10-ben:

νασιῶτιν : . . . λιγύφθογγον μέλισσαν,

Horatius pedig a Carm IV. 2-ben, abban a költeményben, melyben oly szép emléket emel a Pindarus hatalmas géniuszának, így jellemzi az önmaga és Pindarus költészetét (25 skk.):

multa Dircaeum levat aura cyenum,
tendit, Antoni, quotiens in altis
nubium tractus: ego apis Matinae
more modoque
grata carpentis thyma per laborem
plurimum circa nemus uvidique
Tiburis ripas operosa parvos
carmina fingo.

Tehát Horatius is a szorgalmas matiusi méhhez hasonlítja magát; a mily nagy szorgalommal és határt nem ismerő fáradtsággal gyűjti össze az a virágokról a mézet, épp oly alapos-sággal és buzgalommal írja ő a kies Tibur Anio öntözte vidéke körül dalait.

Itt önkéntelenül felmerül az a kérdés, hogy vajjon Baccylidestől vette-e ezt a képet a római költő? Erre a kérdésre pedig tagadó feleletet kell adnunk, ha tekintetbe vesszük a régiek amaz ismert szokását, hogy szerették a költőket összehasonlítani ezzel a kedves kis állattal. Hiszen tudjuk, hogy Xenophont kedves stílusa miatt attikai méhnek nevezték el; Platon meg éppen erre vonatkozólag ezeket mondja (Ion, 534a): λέγουσι γὰρ δῆπουθεν πρὸς ἡμᾶς οἱ ποιηταί, ὅτι ἀπὸ κρηνῶν μέλλουρρῶτων ἐκ Μουσῶν κήπων τινῶν καὶ ναπῶν δρεπέμενοι τὰ μέλη ἡμῖν φέρουσιν ὥσπερ αἱ μέλιτται, καὶ αὐτοὶ οὕτω πετάμενοι . . .¹ Meg is találjuk ezt a költőknél számtalanszor; hogy csak egy párt említsünk: Horatius az Epist. I. 3. 20—1 soraiban Július Florus nevű költő barátját ugyancsak a méhhez hasonlítja:

ipse quid audes?
quae circumvolitas agilis thyma?

¹ Edidit Schantz (Lipese, Teubner, 1875).

Így Simonides a 47. frg-ban:

Ὅμιλε! δ' ἀνθῆσιν, ὥστε μέλισσα ξανθὸν
μέλι: μηδόμενα.¹

Vagy Pindarus a tizedik pythói dalában (53—4 sorok):

ἐγχαυμίων γὰρ ἄωτος ὕμνων
ἐπ' ἄλλοις ἄλλον ὥτε μέλισσα θύνει λόγον.²

Bacchylides meg van győződve arról, hogy a végtelen ég és tenger, az arany örökkévaló, de tudja ezzel szemben azt is, hogy az emberi élet tavasza: az ifjúság, ha egyszer elmúlt, többé soha vissza nem idézhető. Testünk mulandó, el fog enyészni, de az erénynek a fénye, a lélek kiválósága, az a halál után sem homályosulhat el, mert nem engedi a költészet (III. 92):

. . . . ἀρετᾶς γε μὲν οὐ μινύθει
βροτῶν ἅμα σώματι φέγγος, ἀλλὰ
Μοῦσά νιν τρέφει . . .

Horatius is épp oly resignatióval emlékezik meg létünk mulandóságáról (Carm. IV. 7. 13 skk.), de őt is épp úgy feleméli az a másik gondolat, hogy a dicsőség, az nem pusztulhat el, mert élteti minden szépnek és jónak táplálója, a költészet (Carm. IV. 8. 28—9):

dignum laude virum Musa vetat mori,
caelo Musa beat.

A költők pedig az arra érdemeseket megéneklék, mert tudják, hogy a jótettnek ez az egyetlen jutalma (Carm. IV. 8. 20—2):

. . . . neque,
si chartae sileant, quod bene feceris,
mercedem tuleris . . . .

s tudják azt is, hogy az erény dicsősége, hírneve csakis így maradhat fenn (Carm. IV. 9. 29--30):

¹ Poetae Lyrici Graeci, Bergk Schroeder, vol. III.

² " " " " " " I. (Pindari carmina).

paulum sepultae distat inertiae
celata virtus:¹

Bacchylides hiszi, hogy költői alkotásai fennmaradnak halála után is (VIII. 82—7):

. . . . τὸ γέ τοι καλὸν ἔργον
γνησίων ὕμνων τυχόν·
ὕφ' οὐ παρὰ δαίμοσι κεῖται·
σὺν δ' ἀλαθείᾳ βροτῶν
κάλλιστον, εἴπερ καὶ θάνη τις,
λείπεται Μουσᾶν βυθυζώνων ἄθυρμα.

Hiszi, hogy zengeni fogják, ismerni fogják azután is (III. 97—8):

καὶ μελιγλώσσου τις ὑμνήσει χάριν
Κηῆας ἀηδόνος.

Épp így él Horatiusban is a költői önérzet, épp oly büszkeséggel mondja, hogy királyok pyramisánál maradandóbb lesz költészetének emléke és hogy (Carm. III. 30):

non omnis moriar . . . . .
. . . . . usque ego postera
crescam laude recens, dum Capitolium
scandet cum tacita virgine pontifex.
dicar, qua . . . . .

Megjósolja Horatius is, hogy ismerni fogják az egész világon őt (Carm. II. 20):

iam Daedaleo notior Icaro
visam gementis litora Bospori
Syrtisque Gaetulas canorus
ales Hyperboreosque campos . . .

De máskor is, többször említi dalainak halhatatlanságát (Carm. IV. 8 és 9): és hogy az is élni fog, a kit költészetében meg-

¹ Hasonlóan mondja Pindaros a Nem. VII. 12 skk.: αἱ μεγάλαί γάρ ἀλκαὶ σκότον πολλὸν ὕμνων ἔχοντι ζεῖμεναι és a 121. fr. 3 skk. sorában: ῥηθὲν σθάνει, θνήσκει δὲ σφαγθὲν καλὸν ἔργον.

örökítésre méltat. Éppen ezért kedveskednek meghitt barátaiknak dalok ajándékozásával; Bacchylides XII. 223—4:

ὑμνων τινα τίνδε νεόπλοκον δόσιν
φαίνω, ...

és Horatius is a Carm. IV. 8. 11—2:

carmina possumus
donare et . . . . .

Tudatában vannak annak, hogy dalaik isteni ihletre készültek és hogy az istenek előtt kedveltek, azoknak ők maguk is pártfogoltjai. Bacchylides az istenek akaratából küldi Hierónak dalát (V. 195—7):

πειθόμεθ' εὐμαρέως
εὐκλέα κελεύθου γλῶσσαν οὐκ ἐκτὸς θεῶν
πέμπειν Ἱέρωνι.¹

Horatius többször hangoztatja, hogy életére, költészetére az istenek gondot viselnek; így a Carm. I. 17. 13—4:

di me tuentur, dis pietas mea
et Musa cordi est.

Midőn Bacchylides dalát kelleténél hosszabbra nyújtja, vagy pedig kitűzött czéljától eltér valamely más tárgyba merülve el, kedves felkiáltással végzi ódáját, illetve tér vissza a tulajdonképeni tárgyhoz, így a IX. 51—2:

τί μικρὰν γλῶσσαν ἰθύσας ἐλαύνω
ἐκτὸς ὁδοῦ;

vagy az V. 176—8:

λευκῶλενε Καλλιόπα,
στάσιν εὐποίητον ἔργα
αὐτοῦ.

Ilyen költői fordulatokat találunk Horatiusnál is, a ki midőn

¹ Szöveg a Blass 3-ik kiadása szerint.

ihlettségében oly tárgy zengésébe ment át, a mi nem való az ő költői egyéniségéhez, korholja Muzsáját (Carm. II. 1. 36—7):

sed ne relictis, Musa procax, iocis
Ceae retractes munera neniae . . .

hasonlóan a Carm. III. 3. 69—72-ben:

non hoc iocosae conveniet lyrae,
quo, Musa, tendis? desine pervicax
referre sermones deorum et
magna modis tenuare parvis.

Midőn Bacchylides arra int, hogy a lyra hangja nem illik a csaták viharába (XIII. 12—6):

οὐτ' ἐν βαρυπενθέσιν ἀρμό-
ζει μάχαις φόρμιγγος ὁμφή·
καὶ λιγυκλαγγαῖς χοροί,
οὐτ' ἐν θαλίαις καναχὰ
στερνόκυτος·

akaratlanúl is a Carm. I. 18. 8 skk. soraira kell gondolnunk, a hol a centaurusoknak a bor mértéktelen élvezete miatti harczát mondja el Horatius.

Hasonlatok.

Maccari (p. 13) utánzást állapít meg a két költő ama hasonlatánál, midőn az embert a csillagok közül fényével és ragyogásával kitűnő holdhoz hasonlítják. Nézzük meg ezt a két helyet; Bacchylidesnél VIII. 27—30:

πενταέθλοισιν γὰρ ἐνέπρεπεν ὥς
ἄστρον διακρίνει φήη
νυκτὸς διχομνήδος εὐφεγγῆς σελάννα
τοῖος . . . . .

Horatiusnál a Carm. I. 12. 46—8:

micat inter omnis
Julium sidus velut inter ignis
luna minores . . . .

Maccarinak elkerülte a figyelmét az, hogy ugyancsak ezt a hasonlatot már Sappho is használta (3. frgm.):

* Ἀστερες μὲν ἀμφὶ κάλαν σελάνναν
ἄψ ἀποκρύπτουσι φάεννον εἶδος,
ὅπποτα πλήττουσα μάλιστα λάμπῃ
γᾶν . . . ἀργυρία.¹

a miért is a magam részéről hajlandóbb vagyok azt hinni, hogy — ha már egyáltalában beszélhetünk átvételről — akkor is csak közvetett átvételről lehet szó.

Mindketten oroszlánhoz hasonlítják a harezba rohanó hőst; Bacchylides I. 142—4:

λέοντος
θυμὸν ἔχων, ὅποτε
χρεῖος ἔ κερβολοῖ μάχας,²

Horatius nagyon kis eltéréssel a Carm. III. 2. 11—2-ben:

tactu leonem, quem cruenta
per medias rapit ira caedes.

Mint már előbb megemlítettük,³ mindketten méhhez hasonlítják magukat. De szívesen tesznek egybevetést önmaguk és a madarak között is; Bacchylides egyszer „Keos csalogány”-ának nevezi magát, máskor a sasról vesz gyönyörű hasonlatot. Horatius — miként a Carm. IV. 2 ben Pindarust, úgy — önmagát is hattyúhoz hasonlítja az ódák második könyvének utolsó darabjában és ugyancsak vesz egy hasonlatot a sasról is (Carm. IV. 4).

A Bacchylides költészetének egyik legszebb terméke az

¹ Poetae lyrici Graeci, Bergk—Schroeder (Lipscse, Teubner, 1900).
Tom. III.

² Szöveg a Blass 3-ik kiadása szerint.

³ Lásd a „Költészet” cz. fejezetet.

ötödik költemény és annak is kiemelkedő fénypontja, gyöngye az a hasonlat, melyet a sasról vett. Összehasonlítja a lég végtelen űrében fel nem tartóztatható, mindenén átrepülő sast önmagával, mint a kinek dala épp oly meggátolhatatlanul ömlik, hogy megénekelje a sok kínálkozó alkalommal Hiero dicsőségét. Ez a hasonlat már magas szárnyalásánál és nagyszerűségénél fogva is megérdemli, hogy egész terjedelmében idézzük (16 – 33):

βαθὺν
 δ' αἰθέρα ξουθαῖσι τάμων
 ὑψοῦ πτερύγεσσιν ταχεί-
 αῖς αἰετὸς εὐρυάνακτος ἄγγελος
 Ζηνὸς ἐρισφαρέγγου
 θαρσεί κρατερᾷ πίσυνος
 ἰσχυρί, πτάσσοντι δ' ὄρνι-
 χες λιγυφθογγοὶ φόβῳ·
 οὐ νιν κορυφαὶ μεγάλας ἰσχοῦσι γαίης,
 οὐδ' ἄλως ἀκαμάτας
 δυσπαίπαλα κύματα· νομα-
 ται δ' ἐν ἀτρύτῳ χάει·
 λεπτότριχα σὺν ζεφύρου πνοι-
 αῖσιν ἔθειραν ἀρίγνω-
 τος μετ' ἀνθρώποις ἰδεῖν.
 τὼς νῦν καὶ ἔμοι μυρία πάντα κέλευθος.
 ὑμετέραν ἀρετὰν
 ὕμνεῖν, ...

E hasonlat hatása Horatiusnál két helyen érezhető. Először a Carm. II. 20-ban, a midőn arról beszél, hogy mint válik ő hattyúvá és mint repül a magasba, felülemelkedve minden emberi gyarlóságon. A két hasonlatnak egyes kifejezéseit is egybevetethetjük:

ξουθαῖσι πτερύγεσσιν ταχείαις

és non usitata nec tenui ferar penna;

βαθὺν αἰθέρα

és per liquidum aethera;

hattyúalakban fogja Horatius meglátogatni a világ minden részét, hogy a legtávolabb lakó népek is megismerjék. Bacchylidesnél is:

ἀρίγνωτος μέτ' ἀνθρώποις

Észrevehető még a bacchylidesi hasonlat hatása a Carm. IV. 4-ben is, a hol Horatius Drusust hasonlítja össze a sassal. Itt is találunk megfelelő kifejezéseket:

ἄγγελος Ζηνὸς ἐρισφαράγου

és fulminis minister;

πτάσσοντι δ' ἔρνε-
χες λιγυφθογγοὶ φόβῳ

és cui . . . regnum in avis vagas
permisit . . . . .

Egy másik igen kedves hasonlata Bacchylidesnek, midőn a kedvese győzelmére büszke, délezzeg leánykát őzhöz hasonlítja (XII. 87 skk.):

καὶ τις ὕψαυχῆς κόρα
λευκοῖς ἀνὰ γὰν ἱερῶν
πόδεσσι ταρφέως
ἦῤτε νεβρὸς ἀπενδῆς
ἀνθεμόεντας ἐπ' ὄχθους
κοῦφα σὺν ἀγχιδομοῖς
θρόσκειουσ' ἀγακλειταῖς ἑταῖραις . . .

Horatiusnál is megtaláljuk a lánynak őzikével való összehasonlítását nem egyszer. Így a Carm. III. 15. 2-beu Pholoeról szólva:

lascivae similem ludere capreae

meg a Carm. I. 23. 1. skk-ben Chloeról:

Vitas hinnuleo me similis, Chloë,
quaerenti pavidam montibus aviis
matrem . . . . .

Ezeket a hasonlatokat azonban korántsem vette Bacchylidestől; hanem tudnunk kell azt, hogy szerették a régi erótikusok a

félénk, szép fiatal lánykákat az őzzel összehasonlítani; ezt megtaláljuk már Anacreonnál is, a kinek 52. frg-t csaknem szóról-szóra lefordította Horatius a Carm. I. 23-ban. Az Anacreon frg.-a:

Ἀγανῶς οἷά τε νεβρὸν νεοθηλέα
γαλαθηνόν, ὅσ' ἐν ὕλης κεροέσσης
ἀπολειψθεῖς ὑπὸ μητρὸς . . . . .¹

a 75. frg-ban meg πῶλε Θρηκίηnek szólítja a leányt Anacreon. Vesz Bacchylides egy hasonlatot az élőfáról frg. 37. B.:

Ἀρετὰ γὰρ ἐπαινεομένα δένδρον ὧς ἀέζεται.

Horatius a Marcellus dicsőségének növekedését veti egybe az élőfával (Carm. I. 12. 45—6):

crescit occulto velut arbor aevo
fama Marcelli . . . . .²

Bacchylidesnél hét olyan hasonlatot találtunk, melyet egybevehetünk a Horatius hasonlataival; ez annál is lényegesebb körülmény, mert Bacchylidesnek ránk maradt dalaiban mindössze 10—12 hasonlat van s így nagy szó, hogy annak több mint felét megtaláljuk Horatiusnál is. Ha nem beszélünk is a hasonlatok átvételéről, bizonyosságunk van legalább arról, hogy a két költő gondolköre mily megegyező volt; de még tovább is mehetünk, mert a hasonlatokat nemcsak a gondolkör és ismeretvilág, hanem egyszersmind a belső élet, a lelki világ kifejezésének és megnyilatkozásának is kell tartanunk.

Mythosok.

Horatius korában a rómaiak előtt a görögöknek minden mythosa ismeretes lehetett; hiszen közkézen forgott a mytho-

¹ Poetae lyrici Graeci, Bergk—Schroeder (Lipese, Teubner, 1900). Tom. III.

² V. ö. még Pindarus Nem. VIII. 40—2: αἴσεται δ' ἀρετὰ, χλωροῖ; ἐέρσαι; ὧς ὅτε δένδρεον ἄσσει, εὐροποῖ; ἀνδρῶν ἀερθεῖσ' ἐν δικαίῳ; ο; πρὸς ὕγρην αἰθέρα.

sok oly gazdag tárházát alkotó Homeros, Hesiodos és a három nagy tragikus. De rajtuk kívül a mythosok elterjesztésében és fentartásában igen fontos szerepet játszanak a kardalköltők is. Sokszor van eset rá, hogy egy és ugyanazon mythos több helyen is el van mondva alig egy kis eltéréssel; ilyen esetekben igen nehéz dolog eldönteni azt, hogy Horatius vajjon melyiket használta forrásul. Ilyenkor tekintetbe kell vennünk azt, hogy másképen mond el egy mythost az epikus és másképen a lyrikus költő.

A kardalköltők ezélja a mythosok elbeszélésével az volt, hogy a hallgatók erkölcsi érzéseit finomítsák, lelki világát műveljék, hogy megmutassák, mire kell törekednünk és mit kell kerülnünk, mi a helyes és mi a helytelen, hogyan lehet az érzelmi vágyaknak ellenállni és azokat legyőzni. Rendszerint kimondanak egy erkölcsi elvet és azután annak megbizonyítására, igazolására hozzák fel a mythosi példát.¹ Hiszen épp ez volt az oka annak is, hogy Pindarusnál a mythosokat igen sokszor ideálizálva, minden salaktól megtisztítva találjuk. A kardalosok a mythosok ideális világának visszaidézésével akarták koruknak fiait jobb belátásra, a szép és jó szeretetére, a rossz elvetésére birni.

De miért alkalmazta Horatius a mythosokat és a történelemből vett példákat? A Carm. II. 9-ben C. Valgius Rufus barátját vigasztalja, hogy kedves ifja elvesztése miatt ne keseregjen szüntelen, hisz Priamus és Nestor sem búsultak örökké kedves fiaik elpusztulása miatt, hanem beletörődtek a már változhatatlanba. A Carm. III. 4-ben kimutatja, hogy az észszerűség nélküli nyers erő önmagának veszedelme s ennek igazolására hozza fel Juppiternek a Gigasokkal és Titanokkal vívott harezát. A Carm. IV. 11-ben inti Phyllist, hogy hiábavaló reményeket ne tápláljon és elérhetetlen vágyak után ne szaladgáljon, mert úgy jár, mint Phaethon, vagy mint Bellerophontes, a ki a Chimera meggyilkolása után az eget is elérhetőnek vélte, de a Pegasus e vakmerőségét megboszulva, a mélybe

¹ P. Rummel: Horatius quid de Pindaro iudicaverit et quomodo eius carmina suum in usum converterit (Rawitsch, 1892) p. 11.

vetette. Az eddigiekből is kitűnhetik, hogy Horatius is olyan érzézzattal használta a mythosokat, mint a kardalköltők; ő is meggyőzni, ő is tanítani akarta velük korát. Éppen ezért valószínűnek kell tartanunk, hogy a mythosok elbeszélésében is követte a kardalosokat.

Horatius effajta költeményeinek a forrását minden esetben pontosan összeállítani teljességgel lehetetlen; hisz a kardalosoknak oly sok remekét megirigyelte tőlünk a sors és oly kevéssal ajándékozott meg. De e mostoha körülmények daczára is találunk az ódák között egyet, melyen a Bacchylides hatásának nyomait vélem felfedezni. Ez a Carm. III. 27, a hol Horatius Galateát az útrakeléstől akarja elriasztani a szerencsétlenül járt Europa mythosának elmondásával (25—34):

sic et Europe niveum doloso
credidit tauro latus et scatentem
beluis pontum mediasque fraudes
palluit audax:
nuper in pratis studiosa florui et
debitae Nymphis opifex coronae
nocte sublustri nihil astra praeter
vidit et undas.
quae simul centum tetigit potentem
oppidis Creten . . . . .

most következik Europa panasza. Így Horatius. De most lássuk mit mond a scholiasta az II. M. 292 sorához: Εὐρώπην τὴν Φοίνικος Ζεὺς θεασάμενος ἐν τινὶ λειμῶνι μετὰ Νυμφῶν ἀνθὴ ἀναλέγουσαν ἤρασθη, καὶ κατελθὼν ἠλλαξεν ἑαυτὸν εἰς ταῦρον καὶ ἀπὸ τοῦ στόματος πορθμεύσας εἰς Κρήτην ἐμίγη αὐτῇ· εἰθ' οὕτω συνήκισεν αὐτὴν Ἀστερίων· τῷ Κρητῶν βασιλεὶ γενομένη δὲ ἔγκυος ἐκείνη τρεῖς παῖδας ἐγέννησε Μίνωα, Σαρπηδόνα καὶ Ῥαδίμανθον· ἡ ἱστορία παρὰ Ἡσιόδῳ καὶ Βακχολίδῃ.¹ A scholiasta emez értesítéséből kitűnik, hogy Bacchylidesnek volt egy dithyrambusa, a melyben a scholiasta által előadott módon volt elbeszélve Europa sorsa: Minthogy Hora-

¹ Scholia Graeca in Homeri Iliadem ex codicibus aucta et emendata edidit G. Dindorf. Tom. I—IV. Lipese, 1875—7.

tiús ama költeményeiben, melyekben a mythosi elemnek oly nagy tért engedett, a kardalosok és nem az epikusok hatása alatt áll, valószínűnek kell tartanunk, hogy ebben a költeményében is, legalább annak a mythost tárgyaló részében a Bacchylides illető dithyrambusát tartotta szem előtt. Ezt feltétlenül érvényesen kimondani a bizonyítékok elegendő volta hiányában nem lehet, de feltevésünket a két költő előadásában rejlő rokonság megerősíteni látszik. A scholiasta ezen szavai: ἐν τῷ λαίμῳ· μετὰ Νομφῶν ἔνθῃ ἀναλέγουσαν és Horatius költeményének e sorai:

in prætis studiosa florum et
debitae Nymphis opifex coronae.

mily feltűnően összehangzanak. Minthogy Bacchylidesnek e dithyrambusa nem maradt fenn, a valószínű feltevésnél tovább nem mehetünk.

Még számtalan oly mythost és történeti mondát találunk, a mely mindkettőjük képzeletét foglalkoztatta. Beszélnek Minos-ról (Bacch. I, Hor. Carm. I. 28. 9), Proetusról (Bacch. XI, Hor. Carm. III. 7. 13), Acrisiusról (Bacch. XI, Hor. Carm. III. 16. 5), Lynceusról (Bacch. XI. 74, Hor. Carm. III. 11), Aeacusról és Telamonról (Bacch. XIII. 98—9, Hor. Carm. II. 4. 5 és III. 19. 3), Briseisről (Bacch. XIII. 137, Hor. Carm. II. 4. 3), Peleus-ról (Bacch. XIII. 97, Hor. Carm. I. 66). Szólnak a Gigasoknak Juppiter által való leveréséről (Bacch. XV. 62—3, Hor. Carm. III. 4. 64—70). Igen szépen jellemzik a Trója alatt hősiösen küzdő Achillest (Bacch. XIII. 100—56, Hor. Carm. IV. 6. 1—24). A Bacchylides XV. dalának ezíme Ἀντηγορίδῃ ἢ Ἐλένης ἀπείτησις, Antenorról Helenával kapcsolatban szól Horatius az Epist. I. 2. 9-ben:

Antenor censet belli praevidere causam.

Bacchylides XVI. költeménye végén említi a Hercules szomorú végét, melyet a féltékeny Deianira idézett elő a Nessus sárkány vérébe mártott ruha elküldése által; Horatius is ezeket mondja az epod. 17. 30—2 vss.:

o mare et terra, ardeo,
quantum neque atro delibutus Hercules
Nessi cruore . . . . .

Miként Bacchylides igyekszik Hierót a lelki betegségektől megóvni és ezért felhossa a Croesus példáját, a kit kegyessége miatt Apollo már a halál torkából mentett meg és a hyperbo-reusokhoz vitt (II.), majd Meleagernek és Herculesnek életével bizonyítja, hogy az embernek a boldogság egy részével is meg kell elégednie; úgy Horatius is az őt folytonosan panaszával gyöttrő Maecenas beteg lelkében meggyújtja a remény fáklyáját (Carm. II. 17); a római ódák egyikében pedig (Carm. III. 3. 1—18) Augustusnak a Hércules és Pollux példájára halhatatlanságot ígér megtörhetetlen erős akarata és igazságossága jutalmaképen.

„Labor Isthmius“.

Horatius a Carm. IV. 3. 1—4 vss-ben megemlékezik az isthmosi versenyeken tartott ökölvívásról:

Quem tu, Melpomene, semel
nascentem placido lumine videris,
illum non labor Isthmius
clarabit pugilem, ...

Minthogy éppen isthmosi ökölvívást ünneplő költeményt az ó-korból csupán egyetlen egyet ismerünk: a Bacchylides első epinikionját, a mely a keösi Argeiosnak, mint isthmosi ökölvívásban győztesnek emel emléket, Brandt azt gondolja,¹ hogy Horatius az említett sorok megírásakor éppen Bacchylidesnek eme költeményére gondolt. Igaz, hogy se Pindarusnak, se Simonidesnek, se Bacchylidesnek nincsen több oly epinikionja, a mely éppen isthmosi ökölvívásról szólna, továbbá igaz az is, hogy Bacchylidesnek emez epinikionjában számtalan Horatiusnál is előforduló gondolatot találunk, de azért Brandt ezen fel-

¹ I. m. p. 300.

tevését mégis csak kétkedéssel fogadhatjuk el, mert az sem lehetetlen, hogy itt Horatius csak általánosságban említi éppen az isthmosi ökölvívást, azután meg gondolhatott más, előttünk ma már ismeretlen epinikionra is.

Erkölcsei és életnézeteik.

A Bacchylides szerény igényeinek legszebb megnyilatkozása a 21. frg, a melyben azt mondja, hogy bár nincs vagyona, aránya és bibora, van nemes lelke, költői tehetsége és boeotiai serlegekben jó bora:

Ὁδὲ βροτῶν πάρεστι σώματ', οὔτε χρυσός,
οὔτε πορφύρεοι τάπητες,
ἀλλὰ θυμὸς εὐμενής,
Μοῦσ' ἔτε γλυκεῖα, καὶ Βοιωτίαισιν
ἐν σκύφοισιν οἶνος ἡδύς·

Ezeket az eszméket a Horatius költészetében nem egyszer fel találjuk; így a Carm. I. 38, II. 16. 33 skk. verseiben, de legnagyobb mértékben s a Bacchylides helyének legmegfelelőbben a Carm. II. 18-ban, melyet e sorokkal kezd:

Non ebur neque aureum
mea renidet in domo lacunar, . . .¹

Itt Bacchylideshez hasonlóan említi az aranyat, a költemény további részében pedig (7—10 vss.) szól ő is a biborról, a becsületes lélekről és a költői tehetségről:

nec Laconicas mihi
trahunt honestae purpuras clientae

¹ A két költemény versmértéke is hasonló. Igaz, hogy Bacchylides csak a trochaeust használta, míg Horatius már azt iambussal vegyítette. Különben e mértéket Alcaeustól vette át Horatius, a mint Atilius Fortunatianus grammaticus mondja: et hoc sumptum ab Alcaeo et ab illo tractatum frequenter et ab Horatio semel omnino compositum. (Keil, Grammatici Latini, vol. VI. p. 270).

at fides et ingeni
benigna vena est . . . . .

Ez a pár sor feltűnően egyezik a Bacchylides 21. frg-val. A vagyon, költői tehetség és a nemes lélek említése után talán Bacchylides is úgy folytatta költeményét, hogy a továbbiakban kimutatta — miként Horatius —, hogy a gazdagság mulandó gyönyöreivel mit sem ér, egyaránt vár a halál feloldhatatlan bilincse szegényre, gazdagra és hogy a lelki javak többet érnek minden vagyonnál.

Nem kívánnak gazdagságot, hisz ezt a hitvány emberek is elérhetik; többre becsülik az erényt (I. 159–61):

φαμί καὶ φύσω μέγιστον
κῦδος ἔχειν ἀρετῶν, πλοῦ-
τος δὲ καὶ δεῖλοισιν ἀνθρώπων ὁμῖλει·

Horatius sem Phrahatest, hanem az erény bástyaival felfegyverzett és a gazdagságot megvetni képes embert tartja a királyi trónra érdemesnek (Carm. II. 2. 17 skk.):

redditum Cyri solio Phrahaten
dissidens plebi numero beatorum
eximit Virtus populumque falsis
dedocet uti
vocibus, regnum et diadema tutum
deferens uni propriamque laurum
quisquis ingentis oculo inretorto
spectat acervos.

Midőn pedig tovább azt mondja Bacchylides, hogy a gazdagság gőgöt szül (I. 162–3):

ἐθέλεις δ' αὔξειν φρένας ἀν-
δρός . . . . .

lehetetlen nem gondolnunk a Horatius Carm. II. 10 útasításaira.
Elismerik a vagyon, a gazdagság, a pénz hatalmát (Bacch. IX. 49–51):

οἶδα καὶ πλούτου μεγάλαν δύνανσιν
 ἃ καὶ τὸν ἀγρεῖον τίθησι
 χρηστὸν.

Horatius meg éppen királynőnek nevezi a pénzt (Epist. I. 6. 36—8):

scilicet uxorem cum dote fidemque et amicos
 et genus et formam regina Pecunia donat
 ac bene nummatum decorat Suadela Venusque.¹

A gazdag embertől azt kívánják, hogy vagyontát használja fel okosan, mert a titokban összehalmozott kincsnek semmi értéke nincs. Bacchylides dicséri Hierót, mert (III. 13—4):

οἶδε πυργωθέντα πλούτον μὴ μελαμ-
 ψαρῆι κρύπτειν σκότῳ.

Horatius meg a Carm. II. 2. 1—2 sorában mondja:

Nullus argento color est avaris
 abdito terris . . . . .

Olyan ember lehet boldog, a kinek van annyi vagyona, hogy abból a nyomasztó szegénységtől és kinzó gondoktól menten megélhet. Az ilyen ember az elsőekkel versenyezhetik (Bacch. I. 165—8):

εἰ . . . . .
 ζῶειν τ' ἀπ' οἰκείων ἔχει
 πρώτοις ἐρίζει.

Horatius is a második epodos elején:

Beatus ille qui procul negotiis . . .
 paterna rura bubus exercet suis.

Az emberek közül ki sokra, ki kevesebbre vágyik (Bacch. I. 172—4):

ἴσον ὃ τ' ἀφνεὶς ἰ- . . .
 μείρει μεγάλων ὃ τε μείων
 παχυροτέρων,

¹ V. ö. Sophocles fr. 86.

de a sokat kívánóknak mindig még sok hiányzik (Carm. III. 16. 42—3):

. . . . multa petentibus
desunt multa . . . .

Már Bacchylidesnél megtaláljuk azt a Horatiusnál számtalanszor ismétlődő gondolatot, hogy a sors kereke forgandó, aján-dékainak hiába örülünk, mert ma lehet, hogy nekünk, de holnap már másnak kedvez (Frg. 24. 4—5 vss.):

ἐπιχρίμπται νέφος ἄλλοτ' ἐπ' ἄλλαν
γαῖαν ἃ πίνωρος αἶσα.

Horatius szerint is — hogy csak egyet említsünk — (Carm. I. 34. 14—6):

hinc apicem rapax
Fortuna cum stridore acuto
sustulit, hic posuisse gaudet.

Az embereknek az a szokása, hogy mindig oly dolgok után vágyanak, melyek nehezen elérhetők (Bacch. I. 174—7):

τὸ δὲ πᾶν-
των εὐμαρεῖν οὐδὲν γλυκὺ
θνατοῖσιν, ἀλλ' αἰεὶ τὰ ψεύ-
γοντα δίζηνται κίχεν.

Horatiusnál a Sat. I. 2. 108:

transvolat in medio posita et fugientia captat.

vagy az Epist. I. 1. 86—7, hol a gazdagot jellemzi, ki a tengert már megunta és így szól:

cras ferramenta Teanum
tolletis, fabri.

Arra int az élet rövidsége, hogy hiába ne törjünk nagy dolgok után (Bacch. III. 74—6):

τὶ μακρὰ σκοπεῖς; βραχὺς ἐστὶν αἰὼν
 δολόεσσα δ' ἐλπὶς ὑπὸ κέαρ δέδουκεν
 ἐφ' αἰερίων . . . .¹

a hol megint egy Horatiusnál oly sokszor kifejezett szép gondolatot találunk; Horatius Carm. IV. 7. 7—8:

immortalia ne speres, monet annus et alium
 quae rapit hora diem,²

vagy a Carm. I. 4. 15:

vitae summa brevis spem nos vetat incohare longam.

Bacchylides a III. 78—84 vss-ben a jövővel való nemtörődöm-séget ajánlja; éljünk jámbor, istenes életet és legyünk vidámak, akár csak a holnap napot, akár még 50 évet élünk:

θνατὸν εὖντα χρὴ διδύμους ἀέξειν
 γνώμας, ὅτι τ' αὔριον ὄψεαι
 μοῦνον ἀλίου φάος,
 χῶτι πεντήκοντ' ἔτεα
 ζῶαν βαθύπλυτον τελεῖς·
 ὅσια δρῶν εὐφραίνει θυμὸν τοῦτο γάρ
 κερδέων ὑπέρτατον.

A 11. frg. 3—7 soraiban pedig a jövő miatt való aggodást hiábavaló dolognak tartja:

ὅς δὲ μυρία μὲν ἀντιπολεῖ φρενί,
 τὸ δὲ παρ' ἀμάρ τε παῖ νύκτα μελλόντων χάριν
 αἰὲν ἰσπτεται
 κέαρ, ἀκαρπον ἔχει πόνον.

Horatius szerint tekintsünk minden napot nyereségnek (Carm. I. 9. 13—5):

quid sit futurum cras, fuge quaerere et
 quem Fors dierum cumque dabit, lucro
 adpone,

¹ Szöveg a Blass 3-ik kiadása szerint.

² V. ö. Pindarus Pyth. III. 61.

minden napról gondoljuk azt, hogy az az utolsó (Epist. I. 4. 13—4):

omnem crede diem tibi diluxisse supremum,
grata superveniet quae non sperabitur hora,

vagy a Carm. IV. 7. 17—8:

quis scit an adiciant hodiernae crastina summae
tempora di superi? ¹

és az Epist. I. 12. 22—3:

tu quaecumque deus tibi fortunaverit horam
grata sume manu.

Gonddal telt élet mit sem ér, meg kell szabadulnunk a gyötrelmekről, mert csak az lehet boldog, a kit nem kínoznak az emészthő gondok (Bacch. V. 6—7):

φρένα δ' εὐθόδικον
ἀτρέμ' ἀμπαύσας μεριμνᾶν . . .

Horatius is azt ajánlja Maecenasnak, hogy hagyja a gondokat és ne gyötörje magát a város ügyeiért (Carm. III. 8. 16):

mitte civiles super urbe curas.

És a Carm. I. 26. 5—6 vss.:

quid Tiridaten terreat unice
securus. ²

Elismerik a sors végtelen hatalmát. Képes a nagyot lealázní, a szegényt felemelni (Bacch. XIII. 3—6):

σμηφορὰ δ' ἐσθλὸν ἀμαλδύ-
νει βαρύτλατος μολοῦσα.

¹ V. ö. Euripides: Alkestis 783 σκκ. κοὺκ ἔστι θνητῶν ὅστις ἐξεπίσταται τὴν αὔριον μέλλουσαν εἰ βιώσεται. (Ed. Bayfield, London, 1902).

² Hasonlóan szól még a Carm. III. 8. 27—8:

dona praesentis cape laetus horae ac
linque severa.

λαμπρὸν δὲ καὶ ὑψηλῇ τεύ-
χει κατορθωθείσα·

Horatius a Fortunához intézett Carm. I. 35. 1—4 vss-ben :

O diva, gratum quae regis Antium
praesens vel imo tollere de gradu
mortale corpus, vel superbos
vertere funeribus triumphos.¹

Hogy e földön teljes boldogságot el nem érhetünk, mély resi-
gnatióval fejezi ki Bacchylides (V. 53—5):

οὐ
γάρ τις ἐπιχθονίων
πάντα γ' εὐδαίμων ἔφυ.

Vagy hogy a boldogság csak rövid ideig tarthat (frg. 37):

ἐλπίος δ' οὐδαίς βροτῶν πάντα χρόνον.

Horatius Bacchylides után még rövidebben fejezi ki e gondo-
latot (Carm. II. 16. 27—8):

nihil est ab omni
parte beatum.²

Bacchylides 4. frg-ban a békét dicsőíti, mert akkor:

χαλκεῶν δ' οὐκ ἔστι σαλπείγων κτύπος,
οὐδὲ σολᾶται μελίφρων
ὑπνος ἀπὸ βλεφάρων

¹ Horatiusnak e költemény megírásakor Pindarus XII. olympiai ódája lebeghetett a szeme előtt. Különösen a költeménynek Fortunáról szóló részé-
ben látszik a Pindarus hatása, a mint kimutatta P. Rummel előbb idézett
értekezésében, p. 9.

² Itt megint meg kell említenem Brandtnak egy merész feltevését.
Van az Euripides frg-ai között egy: a 46., melyet Stobaeus tartott fenn:
ὥστ' οὕτως ἀνδρῶν εἰς ἅπαντ' εὐδαίμονεσσι; ez tényleg nagyon hasonlít a bacchyli-
desi sorhoz, de ez még nem elég arra, hogy Brandt megkoczkáztassa azt a
feltevést, hogy Euripides elveszett Alexandros cz. darabjában Bacchylides-
nek Cassandra cz. dithyrambusát követte. Különben találunk Euripidesnél
más hasonló helyet is; így a Medeia 1228 vs.: θνήσκων γὰρ οὐδαίς ἐστιν
εὐδαίμων ἀνὴρ.

békében a háborúnak minden gyilkos szerszáma pusztulásnak indul:

ἐν δὲ σιδαροδέτοις
πέρπαξιν αἰδᾶν ἀραχνᾶν ἴστοι πέλονται·
ἔγχρ᾽ τε λογχωτὰ ξίφεα τ' ἀμφάκεια
δάμναται εὐρώς.

Horatius hasonlóan amaz idyllikus második epodosában azt tartja boldog embernek, a kit nem zavar fel a trombita hangja (5 v.):

neque excitatur classico miles truci.

A Sat. II. 1. 42—3-ban pedig felkiált, hogy emésszen el a rozsdá minden fegyvert:

o pater et rex
Juppiter ut pereat positum rubigine telum.

Hisz bár Horatiust korának politikai viszonyai, a köztársasági államforma megmentésére irányuló utolsó lelkes nemzeti fellobbanás háborúba sodorta, mindig nyugalom- és békeszerető volt. Bacchylides, mint a békés keosi föld szülötte, épp úgy irtózott a háborútól, mint Horatius, épp úgy kívánta a csendes, minden nagyobb rázkódástól mentes életviszonyokat.

Bacchylides létünk mulandóságán tünődve elgondolja, hogy a természet minden szépsége örök a mi gyarló emberi voltunkkal szemben. Nekünk, ha egyszer letűnt életünk kedves ifjúkora, az többé soha vissza nem térhet (III. 85—90):

βαθὺς μὲν
αἰθὴρ ἀμίαντος· ὕδωρ δὲ πόντου
οὐ σάπεται· εὐχρυσόνα δ' ὁ χρυσός·
ἄνδρ' ὃ' οὐ θέμις, πολλῶν παρέντα
γῆρας, θάλασσαν αὖτις ἀγκομίσσαι
ἥβαν.

Testünk menthetetlenül elporlad. De azután vigasztalást talál az erény, a jó lélek továbbélésének, örökkévalóságának gondolatában (90—2 vs.):

ἀρετᾶς γε μὲν οὐ μινύθαι
βροτῶν ἅμα σώματι φέγγος, ἀλλὰ
Μοῦσ' ἵν' ἐτρέφει.

Igen, az erénynek emlékét élteti a költészet! Horatiusnál is megtaláljuk e gondolatokat. Ő is a természet állapotának változatlanságából és a mi elporladásunkból indul ki (Carm. IV. 7. 13—6):

damna tamen celeres reparant caelestia lunae
nos ubi decidimus
quo pius Aeneas, quo Tullus dives et Ancus
pulvis et umbra sumus.

Az elmúlt idő többé soha sem fog visszatérni (Carm. IV. 13—6):

nec Coae referunt iam tibi purpurae
nec cari lapides tempora, quae semel
notis condita fastis
inclusit volueris dies.

De az erényes ember nem hal meg, mert nem engedi a Múza, mint a költészet megszemélyesítője (Carm. IV. 8. 28—9):

dignum laude virum Musa vetat mori,
caelo Musa beat.

A költők pedig megmentik a halálra érdemteleneket¹ és nem engedik, hogy kiválóságaik feledésbe menjenek, vagy elhomályosuljanak.² Bacchylides is kiemeli a jó tettek költeményekben való megörökítésének szükségességét (III. 94—6):

πράξαντι δ' εὖ
οὐ φέρει κόσμον σιω-
πᾶ.

¹ Carm. IV. 8. 20—2:

neque
si chartae sileant, quod bene feceris
mercedem tuleris.

² Carm. IV. 9. 29—30:

paulum sepultae distat inertiae
celata virtus.

Az erény, bár nehezen érhető el, az embernek halála után is dicső, szép hírt hagy hátra (I. 181—4):

ἀρετὰ δ' ἐπίμοχθος
μὲν, τελευταθεῖσα δ' ὀρθῶς
ἀνδρὶ καὶ εὖτε θάνη λεί-
πει πολυζήλωτον εὐκλείας ἄγαλμα.

Máskor meg olyan szépen hirdeti Bacchylides az erény nagyságát (I. 159—60):

φαμί καὶ φάσω μεγίστον
κῦδος ἔχειν ἀρετάν, ...

Mily benső meggyőződésről, mily őszinte, jó lélekről tesz tanúságot e pár sor.

Horatius is olyannak festi az erényt, mely az arra érdemeket megszabadítja a haláltól és a mely minden közönségesen felülemelkedve a magasba tör (Carm. III. 2. 21—4):

Virtus, recludens immeritis mori
caelum, negata temptat iter via
coetusque vulgares et udam
spernit humum fugiente penna.

Feltűnő egyezést mutatnak a dicsőség elterjedésének rajzolásában. Bacchylides a phleiusi Automedesről mondja, hogy a nemeai versenyen pentathlonban való győzelmének híre elhat a Nilus folyásáig is (VIII. 40—1):

τοῦ κλέος πᾶσαν χθόνα
ἦλθεν καὶ ἐπ' ἔσχατα Νείλου.

Horatius hirdeti Róma nagyságát és hasonló képet használ, midőn azt mondja, hogy Róma dicső neve az egész világon ismeretessé lesz (Carm. III. 45—8):

horrenda late nomen in ultimas
extendat oras, qua medius liquor

secernit Europen ab Afro,
qua tumidus rigat arva Nilus.¹

Bacchylides tudja, hogy az embernek minden tettét az irigység, megszólás, gúny szokta kísérni, de vigasztalást talál abban, hogy az igazság győzelme elmaradhatatlan és hogy a szép tett emléke örökké él (XII. 199—209):

εἰ μή τινα θαρσιεπῆς
φθόνος βιάται
αἰνεῖτω σοφὸν ἄνδρα
σὺν δίκῃ· βροτῶν δὲ μῶμος
πάντεσσι μὲν ἔστιν ἐπ' ἔργοις·
ὁ δ' ἀλαθείᾳ φιλεῖ
νικᾶν, ὃ τε πανδαμάτωρ
χρόνος τὸ καλῶς,
ἐργμένον αἰὲν ἀέξει·
δυσμενέων δὲ ματαία
γλώσσ' αἰδῆς μινύθει.

Horatiusnak is igyekezett az irigység ártani; örömmel hirdeti a Carm. IV. 3. 16-ban, hogy már kevésbbé bántja ez őt:

et iam dente minus mordeor invido.

Panaszkodik, hogy az erényt az emberek nem becsülik meg eléggé, nem méltányolják; csak midőn már birtokosa meghalt, akkor ismerik el nagyságát, akkor szeretnék visszaidézni (Carm. III. 24. 31—2):

virtutem incolumem odimus,
sublatam ex oculis quaerimus invidi.

Az Epist. II. 1. darabjában Herculesről azt mondja, hogy ő tapasztalhatta, hogy az irigységet az ember csak élete legvégén győzheti le (10—2 vss.):

¹ A kép hasonlóságán és a Nilusnak mindkettőjük által való felemelésén kívül az egyes szavakban is találunk hasonlóságot; így nomen megfelel a κλέος-nak, in ultimas oras pedig a πᾶσαν χθόνα-nak.

diram qui contudit hydram . . . .
comperit invidiam supremo fine domari.

Bacchylides igen fontos tényezőnek tartja az ember életében az egészséget. Az I. 165—70 vss-ben kiemeli, hogy az egészséges ember, ha egy kis vagyona is van, betegségtől menten szép, gyönyörűségteljes életet élhet:

εἰ δ' ὑγιείας
θνατὸς ἐὼν ἔλαχεν,
ζῶειν τ' ἀπ' οἰκείων ἔχει
πρώτοις ἐρίζει. παντί τοι
τέρψις ἀνθρώπων βίῳ
ἔπεται νόσφιν γε νούσων . . . .

Horatius mindennél többre becsüli az egészséget (Epist. I. 12. 5—6):

si ventri bene, si lateri est pedibusque tuis, nil
divitiae poterunt regales addere maius.¹

Maccari Pascoli nyomán² egybeveti Horatius Carm. I. 1. 3 skk. sorait Bacchylides IX. epinikionának 38 skk. verseivel. Horatius említett helyén beszél előbb a versenyekről, azután a politikai pályákról, kereskedelemről, vadászatról, háborúról és végül a költői tehetségről. Bacchylidesnél e hely így hangzik:

μυρία δ' ἀνδρῶν ἐπιστάμαι πέλονται·
ἢ γὰρ σοφὸς ἢ χαρίτων τιμᾶν λελογχῶς
ἐλπιδι χρυσέα τέθαλεν,
ἢ τινα θευπροπίαν
εἰδῶς ἕτερος δ' ἐπὶ παισὶ
ποικίλον τόξον τιταίνει·
οἱ δ' ἐπ' ἔργοισιν τε καὶ ἀμφὶ βῶν ἀγέλαις
θυμὸν αἰῶουσιν . . . .

tehát említi a tudóst, nagyravágyót, pásztort és földmívest.

¹ Említi még az egészség fontosságát az Epist. I. 4. 10 v. (Tibullusról): valetudo contingat abunde; az Epist. I. 18. 50 v.: praesertim cum valeas és a Carm. I. 31. 17 v.: valido mihi.

² La Tribuna 1897 deczember 25. és 1898 januárius 3-iki számában.

En e két hely között semmivel sem látok több hasonlóságot, mint a mennyit pl. Bacchylides e pár sora és a Horatius Sat. I. 1. 1 skk. sorai között. Igaz, hogy mind a ketten a különböző életpályáknak elősorolásával foglalkoznak, de ezen az egy dolgon kívül más hasonlóságot semmit sem találunk. Hanem, hogy ha már Horatius e helyéhez keresünk görög forrást, akkor is inkább a Pindarus 221. fragmentumával hasonlítanám össze:

Ἄελλοπόδων μὲν τιν' εὐφραίνουσιν ἵππων
τίμια καὶ στέφανοι, τοὺς δ' ἐν πολυχρύσοις θαλάμοις βιοτά
τέρπεται δὲ καὶ τις ἔπι φρασὶν οἴδμ' ἐνάλιον
ναὶ δοᾷ σῶς διαστείβων.

Kétségtelen, hogy itt sokkal nagyobb hasonlóságot találunk; mert Pindarus is említi a versenyt és hajózást, miket Horatiusnál is megtalálunk. De ez egy helyen kívül összehasonlíthatjuk a Pindarus Isthm. I. 41. skk., vagy Solon 13. 41 skk. soraival is, a melyeknek mindegyike legalább is annyi hasonlóságot mutat, mint a mennyit felfedezhetünk Bacchylidesnek és Horatiusnak fentebb említett helyei között.

Az előbbiekből azonban így is nyilvánvaló, hogy erkölcsi és életnézete a két költőnek mennyire megegyezett, mennyire összhangzott gondolkodásuk a vagyon felhasználását, az emberi boldogság mulandóságát és az erény halhatatlanságát illetőleg.

Párhuzamos helyek.

Nem mulaszthatjuk el, hogy eddigi fejtegetéseinkhez mintegy kiegészítésképpen hozzá ne csatoljuk a két költő mindama helyeit, melyekben valami hasonlóság, rokonság észlelhető. E párhuzamos helyek alább következnek:

Bacch. VIII. 73. τὰν ματέρ' ἀγνύπτων ἐρώτων

Hor. Carm. I. 19. 1. Mater saeva Cupidinum

és Carm. IV. 1. 4—5: dulceium

mater saeva Cupidinum

Bacch. V. 34. χαλκροστέρνου τ' Ἄρηος

Hor. Carm. I. 6. 13. Martem tunica tectum adamantina

Bacch. XII. 147—8: Λυκίων τε

Λοξίας ἀναξ Ἀπόλλων

Hor. Carm. III. 4. 62—4: qui Lyciae tenet

dumeta . . . Apollo

Bacch. XIII. 25—6: Μαίας . . . υἱός

Hor. Carm. I. 2. 43. filius Maiæ

Bacch. XI. 1. Νίκῃ γλυκύδωρε

Hor. Epist. I. 18. 64. Victoria fronde coronet

Bacch. XII. 154. Ἑκτορέας ὑπὸ χειρὸς

Hor. Carm. III. 3. 28. Hectoreis opibus

Bacch. III. 20. παρὰ Κασταλίας ῥεέθροις

Hor. Carm. III. 4. 61—2: qui rore puro Castaliae lavit

crines solutos

Bacch. X. 80—1: κλυτὸν ἐπὶ βότον Ἄργος

Hor. Carm. I. 7. 9. aptum . . . equis Argos¹

Bacch. frg. 30. Τὸν ἀχειμαντὸν τε Μέρφιν

καὶ δονακῶδεα Νεῖλον

Hor. Carm. III. 26. 10. Memphin carentem Sithonia nive

Bacch. XV. 5. ἀνθερόμεντι . . . Ἑβρώ

Hor. Epist. I. 16. 13. nec purior ambiat Hebrus

Bacch. XVI. 4. Κρητικὸν . . . πέλαγος

Hor. Carm. I. 26. 2. mare Creticum

Bacch. III. 21. θεὸν θεὸν τις . . .

Hor. Epod. XIV. 6. deus, deus nam . . .

Bacch. III. 29—30: τὸ γὰρ ἄελπτον ἄμαρ

μόλ' ὦν

Hor. Carm. IV. 10. 2. insperata tuae cum veniet pluma superbiae

Bacch. V. 19. εὐρύνηκτος

Hor. Carm. III. 17. 9. late tyrannus

Bacch. I. 171. πενίας τ' ἀμαχάνου

Hor. Carm. III. 16. 37. importuna pauperies

Bacch. XIV. 54—6: Δίκαν ἰθεῖαν, ἀγνᾶς

Εὐνομίας ἀκούουθον καὶ πινυτᾶς Θέμιτος

ὀλβίων παιδῆς νιν αἰρεῦνται σύνοικον

¹ V. δ. Pindarus Olymp. IV. 16. τροφαῖς ἐτοιμὸν ἵππων.

Hor. Carm. I. 35. 21—4: te Spes et albo rara Fides colit
velata panno nec comitem abnegat,
utcumque mutata potentis
veste domos inimica linquis

és Carm. I. 24. 6—8: cui Pudor et Justitiae soror
incorrupta Fides nudaque Veritas
quando ullum inveniet parem?

Bacch. XII. 129—30: στήρεσεν δέ τε πόντον,
οὐρίᾳ νότου δὲ κόλπωσαν πνοᾷ

Hor. Carm. I. 9. 10—1: stravere ventos aequore fervido
deproeliantes . . . .

Bacch. VIII. 89. νυκτὸς δνόφρῳσιν

Hor. Carm. III. 29. 30. caliginosa nocte

Bacch. 33 fr. χρυσὸν βροτῶν γνώμαισιν μανύει καθαρὸν

Hor. Epist. II. 2. 121. fundet opes, Latiumque beabit divite
lingua

Bacch. IV. 19 - 20: παντοδαπῶν

λαγχάνειν ἀπο μοῖραν ἀέθλων

Hor. Carm. I. 7. 7. undique decerptam . . . olivam

Bacch. V. 64. ψυχὰς ἐδάη

Hor. Carm. III. 3. 34—5: discere nectaris
sucus

Bacch. XVII. 57. ἀρήϊων δ' ἀθυρμάτων

Hor. Carm. I. 2. 37. heu nimis longo satiate ludo

Bacch. II. 12. καλεῖ δὲ Μοῦσ' αὐθιγενῆς

γλνκεῖαν αὐλῶν καναχάν

Hor. Carm. IV. 3. 17—8: o testudinis aureae

dulcem quae strepitum, Pieri, temperas

és Epist. I. 2. 31. strepitum citharae

Bacch. XII. 228—9: τὰν εἴ γ' ἐτόμωξ ἄρα Κλειῶ

πανθαλῆς ἐμαῖς ἐνέσταξεν φρασίν

Hor. Epist. I. 8. 16. praeceptum auriculis hoc instillare me-
mento

Bacch. frg. 11. 1—3: Εἰς ὄρος, μίᾳ βροτοῖσιν ἔστιν εὐτυχίας ὁδός,
θνητὸν εἰ τις ἔχων ἀπενδῇ δύναται
διατελεῖν βίον

Hor. Epist. I. 6. 1—2: Nil admirari prope res est una, Numici,
solaque quae possit facere et servare beatum

Bacch. XIV. 59—63: Ἰβρις . . . καὶ ὑπερφιάλους

Γὰρ παῖδας ὤλεσσαν Ἰγαντας

Hor. Carm. III. 4. 69—70: testis mearum centimanus gigas
sententiarum . . .

Ezekben kívántuk Horatius és Bacchylides viszonyát ismertetni. A felsorolt több-kevesebb rokonságot mutató hasonló és párhuzamos helyek feltétlen tanúbizonyságot tesznek arról, hogy Horatius Bacchylidest nem egyszer utánozta. Hiszen, hogy ha megengedjük is azt, hogy hasonló gondolat megfogandhatott egy másik hasonló körülmények között élő és hasonló helyzetben levő költő agyában is, azt mégis el kell ismernünk, hogy ennyi hasonlóság, ennyi egyezés már csupán a véletlen játéka nem lehet. Bár nem találtunk olyan szoros, csaknem fordításig menő utánzást, mint a milyent tapasztalunk a Carm. I. 9. és Alcaeus 34. frg-a között, de azért sokszor olyan egyezést látunk, melyet csakis tudatos utánzással magyarázhatunk meg.

A tartalmi rokonságok, megegyező gondolatok, hasonló kifejezések és azonos világnézet arról győznek meg, hogy Horatius feltétlenül jól ismerte Bacchylidest, szerette, sokat olvashatta, mikor pedig költeményeit írta, olyankor önkéntelenül is jöttek a Bacchylidesnél olvasott és elsajátított szép gondolatok, képzetek.

Még egy körülményre mutassunk rá, a mi a két költőt egymáshoz még kissé közelebb hozza. Horatius az Augustus nemes intencióit szolgálta, mint Maecenas legbensőbb barátja, mint a világ hatalmas urának udvari költője; Bacchylides pedig a Hiero eszméinek szolgálatában pengette lantját. A maece-nasi irodalmi kör és a Hiero költői köre sok tekintetben hasonló volt. Mind a kettő ideális eszmék szolgálatában állott, mind a kettőnek célja a jónak, a szépnek, a nemesnek megvalósítása egy boldog korszak előidézése volt. A Hiero költői körének tagjairól, különösen azoknak két legnagyobbikáról tudjuk, hogy a görög irodalom legistenfélőbb, legjámorabb,

legvallásosabb költői. Bacchylidesnél is megtaláljuk azt az istenek igazságosságába vetett rendületlen hitet, mely Aeschylust és Pindarust jellemzi. Éppen azért lehetetlen itt fel nem ismerünk a Hiero nemes intencióit, melyeknek szolgálatába szegődtek a nagy görög költők is. De a vallásos érzés fejlesztésén kívül az epinikionírókat felhasználta Hiero arra is, hogy lelkesítse a görögséget testi és lelki kiválóságaiknak fejlesztésére és tökéletesítésére az által, hogy oly szépen megénekeltette velük a versenyekben győztesek dicsőségét. Augustus célja a régmúlt, boldog korszak újból való megteremtése, a nép erkölcsének megjavítása, az egyszerűség, a földművelő életmód, vitézség és régi becsületesség visszaidézése volt. Irodalmi körének tagjai emez intenciókat szolgálták. Hiero és Augustus célja azonos volt, de a kor eszméinek megfelelően.

Hiero a költők tehetségének kifejlesztésében épp oly nagy részt vett ki, mint Maecenas; egyaránt sokat áldoztak a költők támogatására és mégis mily ironiája a sorsnak, hogy bár a Maecenas körének két legkiválóbb tagját: Horatiust és Vergiliust ismerik a középiskolákban is, a Hiero köréről, mely olyan tagokkal dicsekedhetik, mint a tragédia atyja: Aeschylus, mint Pindarus, Simonides és Bacchylides, nem beszélnek. Pedig a két kör intencióinak hasonlóságán kívül, mint kimutattuk, annak két tagja is oly sokban, oly azonosan érzett.

Bár több mint négy évszázad választotta el e két költőt egymástól, bár két különböző országban éltek: lelküknek tisztasága és nemessége, a józan életész és lelkiharmonia, a szerénység és megelégedettség azonos volt mindkettőjüknél. És ezek éppen azok a tulajdonságok, melyek miatt kétezer év múltán is szeretjük Horatiust és a melyek miatt örömmel üdvözljük a hosszú pihenése után új életre kelt keosi csalóányt.

X3 445729

TARTALOM.

	Lap
Ajánlás	3
Előszó	5
Bevezetés	7
Porphyrion tanúsága	13
Bordalok	15
A költészet	16
Hasonlatok	21
Mythosok	25
Labor Isthmion	29
Erkölcsei és életnézeteik	30
Párhuzamos helyek	42
Befejezés	45

